Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas 2003 m. balandžio 12 d. Nr. 72 (15)

Saturday supplement April 12, 2003 No. 72(15)

Septyni žodžiai

Vytautas Antanas Dambrava

Įvadas

Kryžiaus kelyje Dievas — Visatos Kūrėjas — pasireiškė kaip Atpirkimo Dievas. Visatoje per amžių amžius tiktai Kristus visiškai atsilygino amžinajam Tėvui už Jo meilę. Dievas, kuris sulaikė Abraomo ranką, pakeltą prieš savo sūnų, paaukojo Jėzų, nepažinusį nuodėmės, kad duotų žmonijai vienintelį ir nepakartojamą tikrosios aukos ir meilės pavyzdį. Kurdamas žmogų pagal savo atvaizdą, Viešpats Švenčiausioje Trejybėje vienas pats dalyvavo atpirkimo vyksme.

Jėzaus kraujas, kuris iš tikro buvo Jo motinos kraujas, sujungė dangų ir žemę dieviškojo paklusnumo ir atsidavimo žodžiu: „Fiat!" — Tebūnie Tavo valia!"

Kiekvienas mūsų atėjome į šį pasaulį gyventi, Kristaus gyvenimas ėjo priešinga kryptimi: mirtis buvo Jo atėjimo priežastis. Dėl to Šventasis Raštas Jį vadina „Avinėliu, paaukotu nuo pasaulio pradžios".

Jėzus prabilo septynis kartus nuo kryžiaus. Žvelgdami į Kalvarijos kryžiaus medį, įžiebkime pasauliui naujos vilties kibirkštį.

Tegul mūsų Dieviškasis Išganytojas veda visus, kurie išklausys šias mintis, per maldą ir atgailą — į atsivertimą.

Karštai melskimės priešais Jėzaus kančios ir mūsų išganymo kryžių, iš jo trykšta gausios malonės.

Pirmasis žodis

„Tėve, atleisk jiems, nes jie nežino ką daro"

(Luko 23, 34)

Jėzaus kryžius įtvirtintas Golgotos viršūnėje. Iš abiejų jo pusių — du kryžiuojami piktadariai. Žydų minia tyčiojasi iš Jėzaus.

Pikti žodžiai, patyčios ir įžeidinėjimai tęsiasi įžūliai, be paliovos.

Motina Marija skausmingai žvelgia į nukryžiuotą Dangaus ir Žemės Sūnų ir meiliom, švelniom, ašarotom akim jį guodžia.

Jėzus nešaukė ir nesiskundė, bet — taip — Jis kalbėjo. Kaip medžiai, kurie savo kvapniomis sultimis plauna kirvį, kuris juos kerta, Didžioji Širdis, prikalta ant meilės ir išganymo medžio, prabilo švelniu pasigailėjimo maldavimu: „Tėve, atleisk jiems, nes jie nežino ką darą".

Atleisti — kam? Atleisti? Kodėl? Dėl to, kad jie nežinojo, ką daro. Jeigu jie būtų žinoję baisumą nusikaltimo, kurį atliko pasmerkdami Gyvybės Davėją mirčiai, koks pasityčiojimas iš teisingumo būtų buvęs pasigailėti piktadario Barabo, o ne Kristaus! Jeigu jie būtų žinoję ir toliau tęsę savo kruviną darbą, nesirūpindami, kad kraujas, kurį jie liejo, buvo jų pačių išsigelbėjimo ir išganymo kraujas, — jie niekad nebūtų buvę atpirkti. Šios sunkiausios jų nuodėmės visiškas nesupratimas leido jiems išgirsti Jėzaus atleidimo žodžius.

„Tėve, atleisk jiems". Žodis „Tėve" bylote bylojo: „Aš, Tavo Sūnus, kuris taip kenčiu, atleidžiu; Tėve, atleisk ir Tu. Tu taip pat esi jų Tėvas. Tu juos sutvėrei pagal savo atvaizdą. Jie yra kalti, bet jie yra Tavo vaikai — dovanok jiems".

„Dievas juk nesiuntė savo Sūnaus į pasaulį, kad pasaulį pasmerktų, bet kad pasaulis per jį būtų išgelbėtas" (Jono 3, 1-17). „Ir nieko Tėvas neteisia, bet visą teismą pavedė Sūnui" (Jono 5, 22).

Kokia didelė ir nuostabi yra dieviškoji meilė, parodo pirmasis Jėzaus žodis nuo kryžiaus.

Antrasis žodis

„Aš tau pažadu: dar šiandien su manimi būsi rojuje" (Luko 23,43)

Su Jėzumi prie kryžiaus buvo prikalti du piktadariai, po vieną iš kiekvienos pusės. Dešinėje kybojęs piktadarys, išgirdęs Jėzaus maldavimą, kad Tėvas atleistų, nes jie nežino, ką daro, prarado baimę ir meldė nuodėmių atleidimo sakydamas: „Jėzau, prisimink mane, kad ateisi į savo karalystę" (Luko 23, 42).

Tai buvo paskutinė, ko gero, ir pirmoji nusikaltėlio lūpomis ištarta atgailos malda. Vienas mirštąs žmogus prašė kito mirštančiojo amžinojo gyvenimo malonės. Žmogus, iš kurio viskas atimta, prašė karalystės iš kito mirčiai pasmerktojo, iš pažiūros neturinčio jokios galios. Pagal dieviškąjį planą, ne šventasis, o nusikaltėlis lydėjo pasaulio Karalių į dangaus karalystę. Kadangi šio nusidėjėlio prašymas palietė Kristaus atėjimo į pasaulį priežastį — sielų išganymą, kryžiuojamas piktadarys išvydo Jėzaus žvilgsnį, pilną užuojautos, meilės ir gailestingumo, ir čia pat išgirdo iš kančios žiauriai sužalotų lūpų atleidimo žodžius — antrąjį žodį nuo kryžiaus: „Aš tau pažadu: dar šiandien su manimi būsi rojuje".

Atsivertęs nusikaltėlis beldėsi į dangaus duris tiktai vieną kartą, viską išpažindamas, ir savo tikėjimu viską laimėjo.

Žemiškame mūsų gyvenime niekas negali gyventi be kryžiaus. Labai apsirinka tie, kurie mėgina jo išvengti. Jei kuris nors iš mūsų įdėmiai nukreiptume savo žvilgsnį į kryžiaus veidrodį, turėtume būti labai užkietėję ir užsispyrę, kad neprisipažintume esą toli nuo tikrojo nusižeminimo, nepaisant kokį tobulumo laipsnį sau būtume priskyrę.

„Kas neima savo kryžiaus ir neseka paskui mane — nevertas manęs" (Mato 10, 38).

Taigi kryžius yra bendra gerųjų ir blogųjų našta. Pats Kristus, kalbėdamas apie savo naštą, o tai yra kryžius, sakė: „Mano jungas švelnus, mano našta lengva" (Mato 11, 130). Piktųjų kryžius, priešingai, yra sunkus ir amžinas.

Viešpatie, noriu, kad Tavo pažadas: „Šiandien su manimi būsi rojuje" galiotų ir man, kad Tavo ištarti žodžiai mane padarytų išteisintą ir pašvęstą Tavo mirties švarinančia galia Tavo Tėvo karalystėje. Amen.

Trečiasis žodis

„Moterie, štai tavo sūnus... Štai tavo motina" (Jono 19, 26)

Saulė, kuri Golgotoje ką tik akinte akino, dabar pasidarė keistai žalsva, pelenų spalvos danguje: žmonių veidai atrodė bauginančiai išblėsę.

Erškėčių vainikas neleido Jėzui atsilošti ir priglausti galvą prie kryžiaus medžio, kad galėtų tvirčiau laikytis rankomis ir nors kiek palengvintų svorį, sutelktą į kojas. Jo nugara irgi nesiekė medžio, o visu kūno svoriu linko į priekį.

Šioje bauginančioje prieblandoje Jėzus pavedė Joną Marijai, o Mariją Jonui.

Ilgesingai žiūrėdamas į žmogų, suteikusį Jam žmogiškąjį gyvenimą ir sekusį Jį iki kryžiaus, Jėzus šiai pasaulio bendrininkei pasakė: „Moterie, štai tavo sūnus" (Jono 19, 26).

Ir į savo numylėtą mokinį Joną Jėzus nesikreipė vardu, nes nuo dabar Jonas atstovavo visai žmonijai. Jam paprastai pasakė: „Štai tavo motina" (Jono 19, 26).

Prie kančios kryžiaus Mergelė Marija, srūdama ašaromis, tapo mūsų visų motina tuo momentu, kai ji prarado savo dieviškąjį Sūnų.

Jėzaus gimimas prakartėlėje buvo džiaugsmo priežastis, tačiau krikščionybės gimimas turėjo įvykti Kalvarijoje tik per skausmus ir kentėjimą. Dalyvaudama nukryžiavime ir Jėzaus mirty, Marija iš tikrųjų tapo kankinių karaliene.

Jeigu žinotumėte, kiek teko iškentėti Marijai ir kiek ji šiandien tebekenčia dėl mūsų nuodėmių, daug labiau vengtume nuodėmės. Jos motiniškoje globoje yra valstybių ir pasaulių likimas.

Marija, mano Motina, padaryk, kad brolybė augtų tarp Tavo vaikų. Tavo globos šaukiuosi, po Tavo apsiaustu glaudžiuosi, saugodamasis nuo gyvenimo audrų. Nepaniekink mano netobulų maldų, kurias atgailojančia širdimi kreipiu į Tave. Neapleisk manęs, kai būnu nuodėmėje. Per savo širdį, nekaltą ir motinišką, išgydyk mane nuo visų mano dvasios ligų. Dangiškoji Motina — padėk man!

Ketvirtasis žodis

„Mano Dieve, mano Dieve, kodėl mane apleidai?" „Eli, Eli! Lema sabachtani?" (Mato 27, 46)

Nuo vidudienio iki trečios valandos popiet užslinko tamsa, neįprasta ir bauginanti. Gamta, paklusdama savo Kūrėjui, atsisakė duoti šviesą tuo metu, kai buvo vykdomas baisus dievažudystės nusikaltimas. Koks kontrastas, palyginus su Betliejumi daugiau kaip prieš trisdešimt metų, kai vidurnakty dangus prisipildė nežemiškos šviesos Išganytojo gimimui pašlovinti. Dabar Kalvarijoje vidudieny užtemo saulė, ir pasaulis paskendo tamsoje.

Per didelį vargą ir tiktai savo valios jėga Jėzus stiebėsi visu kūnu ant prikaltų kojų, jas tiesdamas ir kūną keldamas. Akimirką Jėzaus kūnas atrodė tiesus. Pakėlęs galvą, jis žiūrėjo plačiai atvertomis akimis į po kojomis nusidriekusį pasaulį.

Dabar savo valios jėga ir savo sielos troškimu, atsisakydamas šviesos ir žemiškos paguodos, Jėzus didžiu balsu sušuko: „Eli, Eli! Lema sabachtani?" — Mano Dieve, kodėl mane apleidai?"

Šiuo šauksmu mūsų dieviškasis Išganytojas lyg aidu atkartojo pradžią dvidešimt antrosios Dovydo psalmės.

Ai, mano Dieve, kodėl mane palikai?
Kodėl esi toks tolimas — toli nuo mano maldos,
nuo mano dejonės šauksmo.
Mano priešai spokso į mane ir džiaugiasi,
dalijas tarp savęs mano drabužius,
ir dėl mano apdaro kaulelius meta.
Betgi tu, Viešpatie, nesitolink nuo manęs!

Mano stiprybe, skubėk man padėti!

Buvo tamsybės valanda žemėje, ir begalinis liūdesys kenčiančioje Kristaus sieloje. Kristus skendėjo tamsoje, jautėsi vienišas ir apleistas. Žemė jau buvo apleidusi Jį, iškeltą ant kryžiaus. Dangus irgi Jį apleido, užtraukdamas visuotinę tamsą. Nepaisant to, Jėzus, kabėdamas tarp žemės ir dangaus, juos sujungė į vieną. Šitame Jėzaus šauksme buvo išreikšti visi žmogiškieji jausmai, kada tamsioje nevilty šaukiamasi Dievo. Žmogui būti be tikros meilės yra pragaras.

Daugelis žmonių, gerų ir blogų, ne kartą jautėsi visų apleisti, tarp jų ir švenčiausias žmogus — mūsų Viešpats Jėzus Kristus, kybodamas ant kryžiaus. Kristus turėjo išgyventi visiško apleistumo jausmą, kad ateityje žmonės, jausdami šią niūrią tuštumą, Jo šauktųsi. Joks žmogus, jausdamas vienatvės gūdumą, negali sakyti, nežinąs, ką reiškia būti Dievo apleistam Gyvenimas be Dievo yra aukščiausioji žmogaus vienatvė.

Nuodėmės nepažinęs, Jėzus buvo paverstas nuodėmė. Išganytojas dėl mūsų išganymo prisiėmė bausmes, kurių mes nusipelnėme. Kokį didžiulį išbandymą turėjo ištverti nusižeminimas ir kantrybė. To, kuris iš tikrųjų buvo Karalių Karalius. Tai buvo kraštutinis nusižeminimas puolusiai žmonijai prikelti.

Kalvarijoje kenčiąs apleistasis Kristau! Atverki man kupiną gailestingumo Tavo širdį. To meldžiu matydamas, koks skausmas šiandien slegia žmoniją. Amen.

Penktasis žodis

„Trokštu" (Jono 19, 28)

Galgotoje tamsa gilėja. Jeruzalės siluetas išnykęs. Net čia pat esančių Kalvarijos kalvų nebematyti. Tik kryžiaus viršūnė, lyg kokia išlikusi blyksinti švieselė, mainydamasi balta agato ir juoda onikso spalva, dar kartą primindama meilę ir neapykantą, atspindi dieviškąjį trofėjų.

Siūbtelėja stiprus sausas vėjas, pilnas dulkių, šaltas ir troškinantis.

Evangelistas ir apaštalas Jonas rašo:

„Tada, žinodamas, jog viskas įvykdyta, kad išsipildytų Rašto žodžiai, Jėzus tarė: „Trokštu!" Tenai stovėjo indas, pilnas rūgštaus vyno. Jie pakėlė ant izopo vytelės kempinę, pamirkytą vyne, ir prinešė prie Jo lūpų" (Jono 19, 28-29).

„Trokštu".

Koks nepakenčiamas buvo Kristui tas troškulys, kokia ilga ir nepakenčianti mūsų Išganytojo kantrybė.

Peržvelkime Jo kančią. Alyvų darželis. Sunkus kelias naktį ir kitą dieną nuo Getsemanės į Ano namus; nuo Ano namų į Kaifo namus; nuo Kaifo į pretorijų pas Pilotą; nuo Piloto į Erodo rūmus ir vėl atgal pas Pilotą. Pridėkime prie to negailestingą plakimą, kuris sukėlė deginantį troškulį, dar labiau išaugusį, kai Jis buvo vainikuojamas erškėčiais. Po to nešė sunkų kryžių į Kalvarijos kalną. Po to Jėzų nukryžiavo, ir iš keturių žaizdų rankose ir kojose liejosi kraujas, o troškulys darėsi tiesiog nepakenčiamas. Galiausiai po trijų valandų, praleistų tamsos glūdyje, negalima net įsivaizduoti, koks troškulys kankino Jo švenčiausiąjį kūną.

„Trokštu".

Taip, kaip buvo išpranašauta Dovydo psalmėje:

Gerklė mano išdžiūvusi lyg molio šukė,
mano liežuvis limpa prie gomurio. (Ps. 22, 16)
... Laukiu užuojautos, bet nėra jokios,
ieškau paguodos, bet nerandu, kad paguostų.
Į mano maistą jie deda nuodų,
Troškuliui numalšinti man jie duoda acto. (Ps. 69, 21-22)

Nukelta į 2 psl.

Francisco Herrera El Mozo (jaunesnysis; g. 1612 Sevilijoje). „Nukryžiuotasis". Medis, aliejus.

Rainer Maria Rilke

KRYŽIAUS ARTUMOJ

Esi toks didelis, kad aš jau išnykstu
Vien Tavo artumoj sustojęs.
Tu toks tamsus — mano šviesa mažoji
Prasmės nustoja, atsišvietus Tavo apvadų.
Tartum banga eina Valia Tavoji,
Užpildama kiekvieną iš dienų.

Tik mano ilgesys, Tau smakrą vos pasiekęs,
Ir prieš Tave, tarytum, viens didžiausių angelų,
Toks svetimas, išblyškęs, atleidimui nuodėmių
Jis stovi į Tave sparnus ištiesęs.

Daugiau nenori jis bėgimo to bekraščio,
Kur tik mėnuliai praslenka pro šalį blyškanai,
Seniai pasaulis žinomas jam pasidarė,
Tartum liepsnojančiais sparnais tiktai
Prieš Tavo tamsų veidą atsistoti geidžia,
Kad jo šviesusis atspindys įspėti leistų,
Ar Tavo pilkas žvilgsnis jį prakeikia amžinai.

Šviesoj Tavęs dar tebeieško angelų tiek daug
Kaktomis atsimušdami žvaigždynų,
Tave pažinę jų žibėjime, manydami.

Bet aš jaučiu, kada tiktai apie Tave rašau,
Kad jie nusigręžia veidais ir vis toliau
Nuo klosčių Tavo apsiausto danginas.

Nes Tu pats buvai tik svečias aukso ir tiktai
Vienam laikotarpiui, kuris Tave
Maldavo tartum marmuras skaidriose maldose,
Karaliumi kometų pasirodei; išdidžiai,
Lyg spindulių srove kaktoj švietei.

Sutirpo anie amžiai, Tu namo grįžai.

Visai tamsus Tavasis veidas, apie kurį kalbu vis čia,
Ir tavo juodo medžio rankos...

Iš vokiečių kalbos vertė
Irena Gelažienė

Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Ką Kristus kalbėjo nuo kryžiaus. — 1 pls.

Valandėlė su Vydūnu. — 2 psl.

„Trijų panterų" koncertas; lietuviai ir griaustinis. — 3 psl.

„Žaltvykslė" ruošiasi spektakliui; koncertavo Violeta Urmana. — 4 psl.

Verta dar kartą sugrįžti prie Vydūno

Dr. Vacys Bagdonavičius

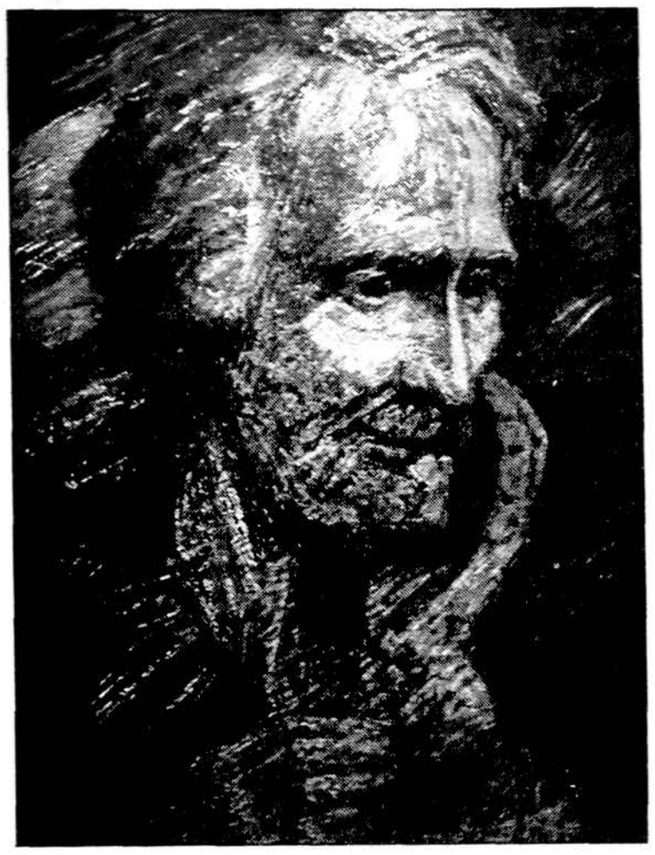

Adomas Varnas. „Vydūnas".

Lygiai prieš 50 metų, 1953 vasario 20 d., pasaulį paliko ir Amžinybėn įžengė Vydūnas, užbaigdamas 85-erius metus trukusią žemiškąją kelionę. Jis neužgyveno, galima sakyti, jokio medžiaginio turto, jeigu tuo turtu nelaikysime paskutiniųjų padėvėtų drabužėlių, batų, akinių, lazdos, plunksnakočio, rašalinės, kažkieno tapyto jo portreto, vieno kito mažmožio, ir, žinoma, šusnies prirašytų popierių, senų laikraščių, nuotraukų ir šiek tiek knygų. Vydūnas nepaliko nei nuosavo namo, nei buto, nei jokių santaupų. Išėjo visiškai beturtis, pasakytume.

Tačiau pats Vydūnas išeidamas jautėsi be galo turtingas. „Tiktai trupučiuką reikia mokėti atsisakyti savęs. Atsižadėdamas savęs, atrandi viską. Dėl to, kad tau priklauso ne tiktai ta teritorija, tau priklauso visas pasaulis", — perteikdamas savo dvasinę patirtį, analogišką vydūniškajai patirčiai, sakė kitas mūsų dvasios grynuolis Vilius Orvidas, kurio atėjimo ir išėjimo sukaktis neseniai minėjome. Vydūnas išėjo, būdamas visiškai laisvas nuo žemiškųjų reikšmių, bet jausdamas dvasios pilnatvę. Joje buvo ir pasaulis, ir absoliuti nepriklausomybė nuo jo. Mums jis paliko beveik idealiai sutvarkyto tauraus gyvenimo pavyzdį, kuriuo dvasios šviesos ieškančiam žmogui norėtųsi sekti be jokių raginimų ir įkalbinėjimų. Paliko ir kelrodį, jei kas panorėtų tuo pavyzdžiu sekti: keliasdešimtyje knygų bei gausybėje periodikoje išsimėčiusių straipsnių išdėstytą, įvairiais rakursais ir detalėmis išryškintą žmogaus ir tautos būties sampratą. Išėjo taip pat labai norėdamas, kad jo išgryninti minčių klodai ir dvasinė patirtis pasitarnautų tautos gyvėjimui, stiprėjimui ir prasmingai kūrybos raiškai, kurios, kaip ir atskiro žmogaus, svarbiausias tikslas, anot jo, esąs — „siekti tobulesnio žmoniškumo", savo esme prilygstančio dieviškumui. „Tame, kas tikrai žmoniška, dieviškumas ir žmoniškumas sutampa", — yra sakęs Vydūnas.

Vydūnas išėjo, kai mūsų tauta buvo praradusi išorinę laisvę, kai skendėjome bene juodžiausioje, žmoniškumą kraujyje skandinusioje okupacinio pavergimo tamsoje. Tačiau ir į tą tamsą, palaikydama tvirtumą ir viltį bei neleidusi sugniužti ir pasiduoti, skverbėsi šviesa. Tos šviesos spinduliai nuolatos priminė ir įspėjo: „Nepraraskite žmoniškumo, nes jis — ne tiktai raktas į laisvę, bet ir pati laisvė". Vakarų tremtin patekusiems lietuviams Vydūnas kalbėjo, kad žmoniškumo galią savyje tvirtai jaučias žmogus „iškyla iš visų suvaržymų, pavergimų ir jaučiasi laisvėjantis. Jeigu tokių žmonių daugėja tautoje, visa ji ir laisvėja, nors būtų užplūsta kitos tautos gyvumo ir jojo galios. Esmiškai laisvėjančios tautos žmoniškumas nuolat šviesiau spinduliuoja ir veikia tuos, kurie ją pavergę". Tuos Vydūno žodžius, nors jie buvo pasakyti veikiausiai ne tik tremties broliams, bet ir mums tiesiogiai „užplūstiems kitos tautos galios", perskaitėme daug vėliau. Tačiau ir neperskaitę jų, gal net užmiršę patį Vydūną, per okupacijos dešimtmečius iš tautos praeities semdamiesi stiprybės bei saugodami tikėjimą ir viltį, patys įrodėme jų teisingumą: būdami su Dievu, kūrėme dvasingumo prisodrintas kultūros vertybes, nepraradome tautinės savimonės bei tautinio jausmo ir visu tuo išreikšdami, jog esame aukštesnės dvasinės kultūros už pavergėjus, buvome atsparūs bedvasei jų ideologijai.

Beje, dar okupacijos laikotarpiu Vydūno minčių, jo gyvenimo ir darbų pavyzdžio bei kūrybos principų suvokimas į mūsų dvasinę būtį ir kultūrinę apyvartą grįžo 1968-aisiais, kai buvo švenčiamas jo gimimo šimtmetis. Tai buvo savotiškas paradoksas, nes po šiokio tokio bolševikmečio atšilimo vėl ėmė stiprėti sąstingio šalnos. Bet to atšilimo metu sudygę kultūrinės rezistencijos daigai jau buvo ūgtelėję, o Vydūno dvasia, nejučiomis skverbdamasi į kultūros dirvą, stiprino jų šaknis, didino jų lapų atsparumą ideologinėms šalnoms. Tuo laiku tiesiogiai veikiant atgimusioms Vydūno idėjoms, ypač tautiškumo sampratai, išbujojo etninis judėjimas, ėmė atsigauti ir stiprėti jaunimo tautinė savimonė, kurią be atvangos, nors ne itin sėkmingai dusino metodiškai brukama komunistinio internacionalizmo ideologija. Galima sakyti, jog mūsuose tada tyliai, bet patikimai veikė toji dvasios galia, kuri Indijoje vadinama gandizmu, o Lietuvoje jos vardas buvo vydūnizmas. Ji palaikė tautos gyvastį ir vidinę laisvę. Žinoma, tiesiogiai veikė ne vien ji, o gal ir ne tiek ji, bet tai, kas buvo daroma tautai išlikti, tiesiog savaime, spontaniškai rėmėsi būtent į tąja galia grįstus principus, nors nei Gandžio, nei Vydūno vardo daugelis aktyvesniųjų dvasinės rezistencijos dalyvių gal ir nebuvo girdėję.

1991 m. sausio įvykiai šiandien mums atrodo kaip šventa misterija, kaip skaudus, tragišku optimizmu nuspalvintas didingas baigiamasis laisvės kovų akordas. Tai šventai misterijai vykstant, mes nežvanginome ginklais, susilaikėme nuo karinių veiksmų, mūsų dainuojamos dainos nešaukė mūšin ir neragino be gailesčio triuškinti priešą. Bet mes stovėjome kaip tvirčiausias mūras. Į tą galingą mūrą mus, atskirus akmenis, vienijo ne kas kita, o laisvės dvasia, kurios kitas vardas — laisva dvasia. Gerai prisimenu, jog tada, jausdamasis esąs to stipraus mūro mažyte dalele, ryškiai suvokiau, kad mus sujungusioji vienybės galia yra būtent toji, apie kurią nuolat kalbėjo, kurią mumyse ugdė Vydūnas ir kuria remdamasis Mahatma Gandis atvedė Indiją į laisvę. Į ją, laisvę, tada, 1991-aisiais, atėjome ir mes. Atėjome gandiškuoju — vydūniškuoju nesmurtinės kovos keliu.

Nuo tų dienų praėjo jau dvylika metų — mums nebereikia nei laisvės siekti, nei už ją kovoti. Visą tą kovos misteriją jau pradedame pamiršti ir, būdami laisvi, labai konkrečiais darbais kuriame naują tautos būvį ir gerovę. Įsisukę į veržlų tų darbų ir nuolatinių permainų srautą, jau nebematome prasmės atsigręžti ir nebesistengiame suvokti ryšio tarp praeities vertybių ir šindienos aktualijų. O gal ir neverta? Gal iš tikro nebesidairykime, nebesigręžiokime, nebesistenkime suvokti? Ar neužtenka to, kad bent neniekiname pačių laisvės siekių, jog kada ne kada prisimename ir pagerbiame tuos, kurie dėl jos aukojosi?

Ką tik šventėme vasario 16-ąją, Lietuvos valstybės nepriklausomybės sukakties 85-ąsias metines. Tik ar tos šventės euforijoje (kurioje, beje, vis labiau mąžta tikro jaudulio ir pakilumo) bent trumpam pagalvojom, kad iš tų 85-erių metų mums tepriklauso tik 35: pirmajam, laikotarpiui 22 metai ir 13 — mūsų po 1990 m. atsiimtajai. Suėjus pirmosios nepriklausomybės penkerių metų sukakčiai, Vydūnas paskelbė didelį straipsnį „Tautos laisvė ir reikšmė". Jame rašė: „...skaidriosios akys mato, kad mūsų tauta tėra nepriklausoma ir laisva gyvenimo paviršiaus dalykuose. Ir jos mato, kad ir tai laisvei gresia pavojus, kadangi kitos būtent esmingosios laisvės nėra. Ir todėl labai svarbu, kad pradėtume jos ieškoti, kad pasistengtume, jei ją įgijus."

Nežinia, ar pats Vydūnas tuos savo rašytus žodžius prisiminė po 17 metų, 1940-aisiais, kai jo pranašautoji pavojaus grėsmė išsipildė, kai buvo iš tikro netekta nepriklausomybės — „gyvenimo paviršiaus laisvės". Kas dabar žino, ką mums likimas spendžia po kokių 9 ar 10 metų, kai ir antrąkart nepriklausomais tapę būsime išgyvenę 20 ar 22 metus? Nuojauta sako, kad nereikėtų gąsdintis baisiais įsivaizdavimais, o verčiau pasikliauti matomais pozityviais politikos pokyčiais bei tikėtis sveiku protu, kad nei klastingų kažkieno interesų, nei slaptųjų mus vėl palaidosiančių protokolų nebesiras, nes pasaulis ir tautų bendrija jau visai kitokie, negu buvo prieš šešis-septynis dešimtmečius. Tiesą sakant, ir Vydūnas, kaip ir daugelis kitų ano meto šviesuolių, apie galimus iškilti pavojus nepriklausomybei kalbėjo daugiau retoriškai ir nelabai tikėdamas, kad jie gali gana greitai užgriūti. Tačiau apie būtinybę jiems užbėgti už akių vis dėlto prabildavo gana dažnai.

Siekiant užbėgti už akių, kaip buvo minėta, netikėtumams, pats svarbiausias dalykas esąs ieškoti tikrosios, esmingosios, laisvės. Vydūnas buvo šventai įsitikinęs, jog Lietuvai atitekusi politinė nepriklausomybė yra didįjį kūrybos vyksmą valdančio ir visos žmonijos raidą lemiančio likimo dovana. Jos mūsų tauta nusipelniusi už tai, jog net per didžiausius priespaudos sunkmečius buvo kupina kūrybos galių, išliko gyva ne tik fiziškai, bet ir dvasiškai. Politinės permainos jai suteikė laisvą būtį — sąlygą toms galioms skleistis. Bet skleidimasis, t.y. visokeriopa tautos raiška, jos augimas nereiškiąs egocentriško išskirtinumo, atsitvėrimo nuo tautų bendrijos, priešpriešos žmonijos vienijimuisi, į kurį esąs nukreiptas dieviškasis Visumos kūrybos vyksmas. Išaugusi ir sustiprėjusi tauta sustiprina visą žmoniją, nes tauta yra jos dalis. Kuo sveikesnės ir stipresnės bus visos tautos — tuo harmoningesnė bus visos žmonijos būtis ir tolesnė raida. Kūrybos galių neturinti ir kūrybos vaisių negalinti subrandinti tauta pasmerkta sunykti. Beje, tų galių stygius reiškiąs ir laisvos valios, t.y. pačios laisvės stoką. Antraip net išorinė nepriklausomybė nebeturinti jokios prasmės.

Vydūnas į savąją tautą žvelgė ne tik kaip į turinčią teisę savarankiškai tvarkytis, bet ir kaip privalančią savo įnašu prasmingai tarnauti visos žmonijos dvasinio skaidrėjimo vyksme, pasaulio kultūros raidos procese. Tauta pirmiausia turi būti teikianti, o tik paskui imanti, — pasakytų Vydūnas. Tokia esanti tautos laisvės prasmė. Tačiau kokia tauta yra esmiškai laisva, jei išorinės, t.y. politinės laisvės nepakanka? Toji laisvė, anot Vydūno, matuojama visu tuo, kaip tauta tvarkosi savo valstybėje, kokius spręstinus uždavinius laiko pirmaeiliais, prioritetiniais. Tik sugebėjimas tvarkytis ir besireiškiančios vertybės, kuriomis tauta remiasi savo valstybės gyvenime, rodo, koks yra jos dvasinio gyvenimo lygmuo. Vydūnui visų vertybių matų matas buvo *žmoniškumas*. Kiek jis valstybėje svarbus, tiek ji yra laisva, nes absoliučiai visos vertybės privalo subordinuotis jo reiškimuisi. Kaip jau cituota, cituotą anksčiau, Vydūno tvirtinimu, „tame, kas tikrai žmoniška, dieviškumas ir žmoniškumas sutampa". Kas dieviška — tas ir laisva. Pati žmoniškumo esmė — grynosios, taigi ir laisvosios, dvasios apraiška žmogaus asmenybėje — jo kūno, emocijų ir minčių komplekse. Toji esmė šį kompleksą ir valdo. O valdo tiek kiek yra laisva, kiek turi tam galios. Toji valdymo galia, žmoniškumo esmės vyravimas žmogaus asmenybėje sudaro dorovės pagrindą, o dorovė — visos kultūros pagrindą. Kur nėra dorovės, ten iš esmės nėra ir kultūros. Didžioji bėda iškyla tuomet, kai nevaržoma laisve naudojasi, kaip Vydūnas pasakytų, pažmoniškumas. O toji nevaržoma laisvė — tariama, nes ji ne išlaisvina, o pavergia, t.y. žmogaus asmenybę pririša prie labai apčiuopiamų, bet praeinančių šio pasaulio dalykų. Tada ne žmogus turi pasaulį ir yra laisvas nuo jo, o atvirkščiai — pasaulis, jo miražai užvaldo žmogų, tiksliau pasakius, jo pažmoniškąją dalį. Pati žmoniškumo esmė tada būna žiauriai įkalinta. Kai taip įsikalina dauguma tautos žmonių — tokia tauta tampa nelaisva. Neturėdama dvasinio orientyro, ji neturi ir laisvės. Tauta gali laisvėti primiausiai įveikdama savo pačios silpnybes, savo dorovinį nuosmukį, kuris trukdo dvasinės kultūros sklaidai. Vydūnas, sekdamas Lietuvos pirmojo nepriklausomybės laikotarpio gyvenimą, matė daug tokio nuosmukio apraiškų. Jos labiausiai ir temdė tikrąją tautos laisvę, jos ir vertė mąstytoją sakyti, kad tos laisvės iš esmės nėra ir kad būtina jos siekti.

Nukreipę vydūniškos šviesos prisodrintą žvilgsnį į dabartį ir po ją pasidairę, paklauskime, ar esame laisvesni, negu tada, kai mąstytojas ragino tautą siekti esmingosios laisvės? Ko mūsuose dabar padaugėjo: žmoniškumo ar pažmoniškumo? Ar į tautų bendriją, kuri šiandien vadinasi Europos Sąjunga, einame teikti ir ar turėsime, ką teikti? O gal einame tiktai prašyti ir gauti? Ar visa mūsų valstybės politika — tiek vidaus, tiek užsienio — yra taip orientuota, kad ją įgyvendinant tauta galėtų kuo palankiau reikštis kaip kurianti, kaip dvasios šviesą skleidžianti, kurioje „vis daugiau augtų ir tvirtėtų žmoniškumas"? Ar ne dėl šios politikos susidaro palankios sąlygos pažmoniškumo siautėjimui, žmoniškumo prado silpnesniame žmoguje nykimui? Ar pakankamai rūpinamasi žmoniškumo žadinimu ir žmogaus saviugda? Ar valstybės ir visų mūsų elgsenoje daug „teisybės, teisingumo, tvirtybės, plačios ir aukštos nuovalgos, sąžiningumo bei patvaros"? Ar ne dėl šių savybių stygio mūsų šalis nebe labai gali vadintis ta šalimi, „kurioje žmogus tikrąjį žmoniškumą labai aukštai stato" ir kurią „Amžinoji Apvaizda yra pasirinkusi aukštam uždaviniui"?

O gal tie klausimai yra visai beprasmiai, gal ir tos vertybės, apie kurias juose kalbame, yra tevertos valstybės gyvenimo paraščių, marginalinės? Jeigu taip — tai ar beverta grįžti prie Vydūno ir atidžiai žvilgterėti į jo palikimą? Bet ar tai būtų suderinama su tuo, jog, gyvendami globalizacijos epochoje ir kurdami informacijos bei žinių visuomenę, norime, kad mūsų tautos ateitis būtų saugi ir žmoniška.

Septyni žodžiai

Atkelta iš 1 psl.

Žmonijai paaukotos Dieviškosios Meilės tragedija yra ta, kad už Jėzaus rodomą troškimą gelbėti sielą žmogus atsimoka actu ir tulžimi.

Mes meldžiamės, kad Dievas mums atleistų nuodėmes, kaip mes atleidžiame savo kaltininkams. Tačiau jeigu Jėzus atleistų mūsų nuodėmes, kaip mes jas atleidžiame kitiems, — mūsų nuodėmės nebūtų atleistos.

Bandymų valandose aukokime save Dievui. Iš širdies gelmių išsakykime Jam savo nuoskaudas. Supraskime, kad Dievas mus myli ir tiktai tikrindamas mūsų tikėjimą ir meilę mus bando. Melskimės, kad atsiverstų nusidėjėliai, nes pasaulis skęsta mirtinose nuodėmėse. Be maldos nebus pasaulyje ramybės ir taikos, o pasaulis, nė pats nejusdamas, jos taip trokšta.

Šauk mane, Jėzau, ir padaryk, kad Tau atverčiau savo širdį — ypač tada, kada apmąstau Tavo šventą kančią ir mirtį, trokšdamas išganymo. Amen.

Šeštasis žodis

„Atlikta"

(Jono 19, 10)

Paragavęs acto, kuris labai degino sužeistas, supleišėjusias Išganytojo lūpas, Jėzus tęsia savo agoniją. Kūnas, visu svoriu užgulęs pervertas kojas, slenka į priekį. Rankos ir kojos kenčia pasibaisėtiną skausmą, nes kūno svoris didina vinimis atvertas žaizdas. Jėzus visai nepajėgia atsiremti nugara į kryžių.

Motina guodžia mirštantį sūnų, tik negali būti prie jo ant kryžiaus.

Įsiviešpatauja šiurpi tyla. Dabar visiškoje tamsoje Kristus aramąjų kalba taria dar vieną žodį:

„Atlikta" (Jono 19, 10)

Šį žodį palydi aštrėjantys spazmai ir kaskart sunkesnis ir lėtesnis Išganytojo kvėpavimas.

Visa Jėzaus kančia yra išpranašauta: Jo išdavimas, atliktas vieno iš Jo mokinių už trisdešimt sidabrinių; Jėzaus niekinimas, Jo nuplakimas, pasmerkimas ir nukryžiavimas tarp dviejų piktadarių; Jėzaus malda, kad Tėvas pasigailėtų Jo priešų; pranašystė, kad jam pasiūlys gerti acto ir tarpusavyje pasidalins Jo drabužius; kad Jėzus, kaip avinėlis, bus vedamas į skerdyklą; kad Jis bus tas, kurio laukė Abraomas ir Mozė.

Visos šios paslaptys būtų likusios neišaiškintos, jeigu ne Kristaus kančia ir mirtis ant kryžiaus. Tardamas žodį „atlikta", Jis norėjo priminti, kad visa buvo atlikta ir kad visos pranašystės išsipildė. „Išėjau iš Tėvo ir atėjau į pasaulį. Vėl palieku pasaulį, ir grįžtu pas Tėvą" (Jono 16, 28).

Noriu ir aš savo gyvenimo prieblandoje pasakyti: „Viskas yra atlikta. Atlikau savo gyvenimo darbą, kurį man patikėjai".

O gerasis Jėzau! Būk mano kelias, tiesa ir gyvenimas. Amen.

Septintasis žodis

„Tėve, į Tavo rankas atiduodu savo dvasią"

(Luko 23, 46)

Ateina paskutinės mūsų Išganytojo gyvenimo ir kančios akimirkos. Golgotą laiko apgaubusi šiurpi tamsa ir tyla.

Jėzaus Motina Marija, Marija Magdalietė ir Marija Kleopė graudžiai verkia. Jų rauda ir aimanos aiškiai girdimos, nes mirties agoniją stebinti minia atrodo nebetekusi žado.

Dar kartą, sutelkęs paskutines savo jėgas, Jis „galingu balsu sušuko" (Luko 23, 46):

„Tėve, į Tavo rankas atiduodu savo dvasią".

Šie žodžiai ištarti ne tyliai, silpnu ir išsekusiu balsu, o garsiu šūksmu, sukauptos Išganytojo valios ryžtu. Ne mirtis prie Jo priėjo, bet pats Jėzus ėjo sutikti mirties. Jis pats aukojo savo gyvenimą; niekas gyvybės iš Jo neatėmė.

Tarus septintąjį ir paskutinį žodį, galva nusviro ant krūtinės. Galiausiai paskutinis atodūsis — baigęs savo misiją žemėje, meilės ekstazėje palenkė savo galvą ir leido sau mirti.

Žemė baisiu drebėjimu atsiliepė į paskutinįjį nužudytojo Nekaltojo šauksmą. Žaibai raižė dangų, jie krito ant miesto, ant šventyklos, ant žmonių. Po to kilo baisi cikloniška vėtra, ir viską paglemžė didžiulis oro masių sūkurys. Žemės drebėjimas ir ciklonas jungėsi apokalipsinei nusikaltėlių bausmei. Golgotos viršūnė drebėjo, lyg lėkštė pamišėlio rankose. Atrodė, kryžiai tuo pat nuvirs. Visa tai kartojosi tris kartus. Po to — siaubinga tyla, tik žaibai teberaižė dangų, apšviesdami žydus, pamišėliškai bėgančius į visas puses. Baimės užvaldytieji, ieškodami išsigelbėjimo, kėlė rankas į dangų. Marija pakelia galvą nuo jai pavesto globoti apaštalo Jono krūtinės ir šaukia Jį, nes tamsoje negali matyti. Išvargusios akys srūva ašaromis, ir jį pirmą kartą Kalvarijoje Dievo ir savo sūnų šaukia vardu: Jėzau, Jėzau, Jėzau...

Jėzaus paskutiniuosius atsisveikinimo žodžius randame pranašiškoje Dovydo psalmėje:

„Tau į rankas patikiu savo dvasią, —
Tu mane atperki,
Viešpatie, ištikimasis Dieve.
Leisk man džiūgauti ir būti linksmam
dėl Tavo ištikimos meilės,
nes Tu pažvelgei į mano kančią,
rūpinaisi manimi didžiame varge".
(Psl. 31, 6-8)

Dieviškasis Išganytojau, mano Atpirkėjau! Garbindamas Tavo kryžių bučiuoju Tavo švenčiausias kojas, kurios kraujavo, sekdamos mane per mano netvarkingą gyvenimą. Apkabinu Tavo kryžių. Amžinosios meilės Mokytojau, pasigailėk manęs! Ir kada ateis mano žemiškosios kelionės pabaiga ir diena ges, o mirties šešėliai mane apgaubs, žinok, jog aš nenoriu prarasti savo sielos. Dėl savo meilės ir begalinio gailestingumo priimk mane į savo karalystę. Suteik man malonę baigti gyvenimą, kartojant Tavo paskutiniuosius žodžius nuo kryžiaus: „Tėve, į Tavo rankas atiduodu savo dvasią".

Pirmajam griaustiniui nugrumenus

Dr. Libertas Klimka

Mūsų krašte įprasta, atsitiktinai susitikus kokį pažįstamą, pokalbį pradėti ar užbaigti orų aptarimu. Ir kada gi tas pavasaris galutinai įveiks įkyrėjusios žiemos kliautis? Lietuvos kaime atsakytų labai konkrečiai: kai nugrumens pirmoji perkūnija!

Kitados tai laikyta svarbiu gamtos prabudimo ženklu; pagal jį žmonės daug ką stengdavosi atspėti, o suskubus su pavasario žingsniais, — ir ūkininkavimo naudos pelnyti. Kita vertus, liaudiškuose papročiuose dar labai ryški tebėra mitologinė potekstė, senosios baltų religijos paveldas. Todėl tikrai verta apie pirmąjį griaustinį, tikėjimus jo galiomis plačiau papasakoti.

Manyta, kad pirmoji perkūnija sujudina, supurto žemę. Griaustinis išvaraęs paskutinį pašalą ir atitrankąs rugių šakneles, kurios buvo įšalusios grumstuose. Sula pajuda medžių skaidulomis, augalų pumpurai sprogsta, gležni žolės stiebeliai tiesiasi aukštyn. Tada jau galima pradėti žemę dirbti, dirvą purenti ir sėti, — jau viskas augs. Aukštaičiai taip sakydavo: „Griaustinis nušviečia visus laukus, lyg numazgot numazgoja, viskas tuojau atgyja".

Kaime žmonės manydavo, kad po pirmosios perkūnijos jau nebepavojinga sveikatai atsisėsti ant žemės ar akmens, eiti basomis. Nugrumenus, tučtuojau iš tvarto būdavo išgenami gyvuliai. Nors trumpam, čia pat, į diendaržį. Karvėms prie ragų prikabindavo po mazgelį su įrištomis šventintomis žolelėmis, — tuomet jos bus sveikos, žaibas nenutrenks ganiavoj. Išgindavo ir mažus ėriukus, — kad kokios ligos jų nepultų.

Pirmasis perkūnas „atitrenkia" ir medžių žievę, tada laikas karnas plėšti įvairiems dirbiniams — vyžoms, krepšiams, dėklams. Piemenėliai iš atkutusios žilvičio žievės darydavosi lumzdelius, dūdeles, — kaip čia nepritarsi džiaugsmingam paukščių klegesiui. Po šios perkūnijos lauke galima laužą susikurti; prieš perkūniją drausta, kad vasarą trobų žaibas neužtegtų. Ir pavasariniai grybai — briedukai bei bobausiai — pradeda gydti. Net patarlė sako: „Grybai auga kaip po griausmo". Dar vaikams pramoga, kad šiltesnį vidurdienį nusimaudyti galima. Mat perkūnas išvaraęs velnius iš balų, kitų vandens telkinių. Todėl kluonus reikia uždaryti, dūmtraukį užkišti, šunį kieman išleisti, — kad velnias neįsmuktų kur trobesiuosna...

Nuaidėjus pirmojo perkūno trenksmui, tuoj būdavo griebiamasi maginių veiksmų, kad sveikatos vasaros darbuose nepristigtų. Kas pasivolios ant „užgriaustos" žemės, tam neskaudės pečių; atsiguls kryžiumi — vasarą žaibo nebijos. Moterys tikėdavo, kad nuo to jų sodintos ropės gerai augs, o linai bus kaip „rąstu paristi". Jei kam dažnai galvą skauda, reikia iškart po perkūnijos paimti akmenuką nuo žemės, patrinti juo smilkinius ir vėl į tą pačią vietą padėti.

Žemaičiuose tikėta, kad tada per visus metus nebeskaudės. Suvalkiečiai žino, kad pasitrynus nugara į staktą, dieglys neįsismelkia per didžiuosius vasaros darbus. Bandininkai — taip kaime vadindavo jaunus vyrus, turinčius savo atskirus pasėlius, — pervirsdavo „žagre". Tai reiškia per galvą perversti, — kad javai kuo geriau derėtų. Tikriausiai taip kitados būdavo pažymimas naujas gamtos raidos tarpsnis, jog įžengimas vasaron. Ir tegu negrįžta šalnos!

Merginos įsidėmėdavo, kurią savaitės dieną nugriaudėjo pirmą sykį, — tą dieną tikrai piršliai atvažiuos. Ir sėdavo darželyje rūtas, — augs vešlios bei garbanotos.

Su pirmąja perkūnija galima blusas iš namų išvaikyti. Pro pravirą langą praeidamas, kuris iš namiškių turi paklausti: „Ar blusos namie?" Iš vidaus tegu atsako: „Nėra, nuėjo ten ir ten..." Tada per kiaurus metus šių įkyruolių nebebus, — kaimynai nuo jų kentės.

Perkūnas — pavasario pranašas. Todėl labai svarbu, iš kurios pusės jis „pareina" ar „parvažiuoja". Jei griaustinis sudunda iš vakarų, tikimasi lietingos vasaros, iš rytų — saulėtos, bet žvarbokos: pietų pusėje, arba kaip žemaičiai pasakytų — „nuo Prūsų" ar „pusiaudienio" — šiltos, malonios, dosnios. Tikėta, kad pirmą griaustinį išgirdus lauke ar kaimo ūlyčioj, reikia laukti gerų metų. Ir dar svarbu, ar pirmoje dienos pusėje, ar po pietų griaudžia; juo vėliau, tuo vasara bus sausringesnė. Ankstyva perkūnija blogai: jei ežeruose dar laikosi ledas ir sniegas pagrioviais neištirpęs, tai reikštų, kad šienui žolės nepriaugs, o ir rugių derlius menkas tebus. Geriau, jei pirmąkart nugriaudžia, kaip sakoma, „ant išsprogusių medžių", tačiau iki Jurginių. Lietuvininkai Prūsuose taip sakydavo: „Jei balandy perkūnas grūmoja, laukininkai daug javų dagoja". Labai geras ženklas — griaustinis per Jurgines, o ypač per Velykas. Ir apskritai, griausmingi metai esą derlingi.

Motiejus Pretorijus, XVIII a. pradžios rašytojas, pažymėjo tokį Prūsijoje paplitusį tikėjimą: jeigu dienos metu griaudžiant gimsta vaikas, jam likimo skirta tapti didžiu ponu. Beje, vienas kunigaikščių Radvilų, garsus valdovo Stepono Batoro karvedys Kristupas Mikalojus Radvila, buvo pramintas Perkūnu.

Pirmoji perkūnija galinti ir eibių pridaryti. Pavyzdžiui, žąsims perint, ji kiaušinius „užtrenkia", žąsyčiai neišsirita, kiaušinių lieka paperais. Tokie dar vadinami vanckariais. Betgi yra būdas apsaugoti lizdą: tereikia iš anksto po juo pakišti geležį, — kokį seną dalgį ar noragą. Arba po perkūnijos kiekvieną kiaušinį apsukti į kitą pusę, tada perinami paukščiukai „neužmirs".

O kad namų perkūnas neįtrenktų, užėjus juodam audros debesiui žibindavo graudulinę žvakę ir statydavo ant palangės, trobos vidų pasmilkydavo šventintomis žolelėmis, į ugniakurą įmesdavo šventos Agotos duonos kriaukšlelį. Žiūrėta, kad žirklės ar kitas metalinis įnagis neliktų padėtas ant palangės. Dzūkuose būta papročio apibėgti aplink trobą su varpeliu, pašventintu per šv. Pranciškaus atlaidus. Užklupus perkūnijai laukuose, tarkime, rugius kertant, moterys pjautuvu apsibrėždavo ratą, likdavo jo viduje, o pjautuvus numesdavo šalin. Ir būtinai apsigobdavo skarelėmis, nes manyta, kad plaukai pritraukią žaibą. O jeigu perkūnas sudegintų namus, toje pačioje vietoj jų atstatyti neverta, — vėl įtrenks. Ir jokiais būdais negalima panaudoti kokio nors gelžgalio iš gaisravietės. Gaisrą, kilusį nuo žaibo, gesindavo tik rūgusiu pienu. Beje, tikėta, kad nuo perkūnijos sugyžta ganykloje paliktų karvių pienas.

Kai ką reikėjo padaryti iki pirmajai perkūnijai užgriaudėjus. Pavyzdžiui, pasikasti krienų, nes vėliau visas jų kartumas išeinąs į žemę. Kas bijo žaibo, turi jų daugiau valgyti. Kai kurios vaistažolės taip pat renkamos tik iki pirmojo griaustinio. Miške iš skruzdėlyno reikėjo išsiimti paslaptingąjį kodylą; pasigauti marguolę angį vaistams. Gyvatės antpilu gydydavo gerklės ligas; duodavo jos ir arkliams, kiaulėms. Tinka gyvulių vaistams ir toks juodas stambus vabalas, vadinamas „majuku", — irgi kol „neužgriaustas". Tuo metu sugauto vėžio girnelė — labai geras įnagis krislui iš akies išimti. O po pirmosios perkūnijos ir vėžiai, ir lydekos tampa baikštūs, vikrūs.

Ką mano mokslininkai etnologai apie tokius įvairius tikėjimus pirmosios perkūnijos galia? Visos religinės sistemos prosenovėje būdavo kuriamos pagal žmonių visuomenės sanklodą. Senųjų indoeuropiečių terpėje jau būta susiklosčiusios trinarės visuomenės hierarchinės struktūros, — tai vadai, kariai ir žemdirbiai. Kariauna gindavo gentį, tačiau nesivargindavo žemdirbio triūsu, gyvendama iš duoklių, surenkamų rudenį, nuvalius derlių. Todėl tarp šių visuomenės polių atsirado tam tikra socialinė įtampa. Dangiškasis karių globėjas — dievas Perkūnas; žemdirbių ir gyvulių augintojų — požemio valdovas Velinas. Tai štai, — tarp šių dievybių irgi tvyro nesantaika. Pavasarį Perkūnas žaibais ir trenksmais priverčia Veliną iš požemio išlaisvinti augmeniją. O rudenį, kai Perkūno galios nusilpsta, Velinas gruodu vėl surakina žemę ir sunaikina žalumą. Taip vasarą keičia žiema: sukasi amžinasis gamtos ratas. Mitinėje sąmonėje jo priežastis — lygiaverčių dievybių kova. Lietuvių tautosakoje yra daugybė sakmių, kuriose išlikusi tų prosenoviškų religinių įvaizdžių atmintis. Tačiau po Lietuvos krikšto žemdirbių ir gyvulių augintojų globėjas Velinas pavirto viso labo juokingu velniuku. Iš dievybės, beje, paveldėjęs jos funkcijų požymius: ragiukus, uodegą, kanopas. Bet jam buvo priskirtos ir kai kurios nemalonios žmogui smulkmenos: piktžolės laukuose, blusos namuose. Štai kodėl iš perkūno trenkto ąžuolo daroma žagrė, kuria išnaikinamos velnio pasėtos usnys dirvoje.

Smarkiausias lietuviškas prakeiksmas: „Kad tave devyni perkūnai!" Galimas dalykas, kad jis kilęs iš senovės karių kovos šūksnio. Todėl kaimyninių kraštų istorinėse kronikose bei metraščiuose ir radosi tvirtinimų, kad Perkūnas yra svarbiausias lietuvių religijos dievas. Neįsigilinus, tokia nuostata kartojama taip pat mūsų dienų rašiniuose. Lietuviškoji etninė kultūra įdomi papročiais, atėjusiais ir labai tolimų laikų.

Juozo Brazausko nuotrauka.

„Trys panteros" (iš kairės): Raimonda Tallat-Kelpšaitė, Nomeda Vilkanauskaitė ir Rasa Juzukonytė Marijos gimnazijos scenoje balandžio 6 d., *Draugo* dienraščiui ruoštame koncerte.

Visos nuotraukos Jono Kuprio

„Trys panteros" Čikagoje

Draugo metinis koncertas visada pateikia malonią staigmeną žiūrovams. Šį kartą visus sudomino intriguojantis, pikantiškas pavadinimas „Trys panteros". Buvo smalsu pamatyti ir sužinoti, kas tos „Panteros" iš tikrųjų yra. Manau, visi žiūrovai buvo maloniai nustebinti ir sužavėti, išvydę scenoje žavias, elegantiškas, gracingas, puošnias ir žaismingas artistes. Kiekviena skirtingai individuali, pagal klasikinį stilių: viena blondinė, kita rudaplaukė, o trečioji juodaplaukė. Jos visos tiktų geriausių žurnalų pirmam puslapiui.

Šiomis sunkiomis, pilnomis tragiškų įvykių dienomis jos buvo labai laiku, tarsi dvasinė stiprybė gyvenimo įtampai. Žavios „Trys panteros" savo dainavimu, gracingu, temperamentingu šokiu, sceniškumu, romantiškai lyrine nuotaika įtraukė žiūrovus į muzikos pasaulį, suteikė džiaugsmo ir užsimiršimo minutes.

Koncerto vedėja Alanta pažadėjo „lašelį džiaugsmo ir šilumos"... Tai buvo iš tikrųjų žavus koncertas. Programoje buvo surinkti geriausi, labiausiai publikos mėgstami muzikos perliukai, kuriems negalėjo būti abejingų žiūrovų. Tai melodingos, klasikinės: E. Kalman, F. Lehar, J. Strauss operetės, ištraukos iš G. Puccini, G. Verdi, G. Bizet operų, temperamentingos ispanų dainos.

Švelniai, subtiliai, melodingai skambėjo J. Cechanovičiaus „Havajų gitara", atliekama sopranų trio. Įspūdį pagilino saikingas, grakštus, sceniškas havajietiškas šokis. Kiekviena dainininkė pasirodė ir individualiai, atlikdamos populiarias arijas iš operų.

Artistės skoningai keitė savo sceninę išvaizdą pagal atliekamų kūrinių stilių ir charakterį. Romantiškai skambėjo Alstone „Muzika", kiek primenanti amerikietiško stiliaus dainas — „muzika, sugrąžink svajas, ir vėl mana širdis ilgisi, o muzika"...

F. Raymond, „Fokstrotas" ir D. Olivieri „Ak, sugrįžk" — šokio ir dainos derinys. Puiki sceninė choreografija, saikinga, santūri, prasmingai ir giliau atskleidžia dainos nuotaiką. Pirmos koncerto dalies pabaigai Alanta padeklamavo ištrauką iš V. Mykolaičio-Putino poemos „Lietuva".

Antroje koncerto dalyje skambėjo F. Lehar, J. Strauss operečių melodijos. Įdomiai nuaidėjo, atliekant sopranų trio, Adelės kupletai iš J. Strauss operos „Šikšnosparnis". Scenoje matėme „tris Adeles", bet kiekviena savitai individuali ir skirtinga. Tai gracinga, išdidi Nomedos Vilkanauskaitės „Adelė", kukli, paprasta, gražaus tembro sopranо, Rasos Juzukonytės „Adelė", šmaikšti, valiūkiška Raimondos Tallat-Kelpšaitės „Adelė", o visos kartu — nedidelis muzikinis spektaklis.

Melodinga ir temperamentinga A. Lara „Granada", mėgstama ir „Trijų tenorų" atlikta trijų sopranų, skambėjo naujai, įdomiai, derinyje su ispanišku šokiu (moterys visada išradingesnės!), atrodė žaviai, grakščiai, uždegančiai. Ispaniško šokio elementų choreografija dainai suteikė pietietiško temperamento ir buvo palydėta ilgų plojimų.

Ilgi plojimai lydėjo aistringą kabanerą iš G. Bizet operos „Carmen" ir žaismingą čigonės dainą.

„Trys panteros" sužavėjo žiūrovus puikiu dainavimu, elegantiška scenine išvaizda, išraiškingu ir nuoširdžiu kūrinių atlikimu. Laimė nusišypsojo žiūrovams — vyrams, kurie buvo pakviesti žavių artisčių pasisukti valso ritmu salėje, atliekant J. Cechanovičiaus „Meilės valsas". Seniai pamėgta S. Iradieri „La Paloma" („Balandėlė") subtiliai ir įdomiai buvo atlikta trio.

Koncertą dainininkės užbaigė J. Strauss valsu. Skambėjo puikusis „Žydrasis Dunojus".

Žiūrovai nenorėjo paleisti nuo scenos dainininkių ir bisui buvo pakartota A.Lara „Granada".

Apdovanotos karštais plojimais ir gėlėmis, žavios „Trys panteros" užbaigė koncertų ciklą Amerikoje, palikdamos gražius ir šiltus prisiminimus.

Alina Bičkienė

„Panteros" Rasa Juzukonytė (kairėje), Raimonda Tallat-Kelpšaitė ir programos vedėja Alanta Denisenkienė, apsilankiusios *Draugo* redakcijoje.

Pilnutėlė Marijos gimnazijos salė publikos, susirinkusios pasiklausyti ir pasižiūrėti, pirmą kartą Čikagoje viešinčių, „Trijų panterų".

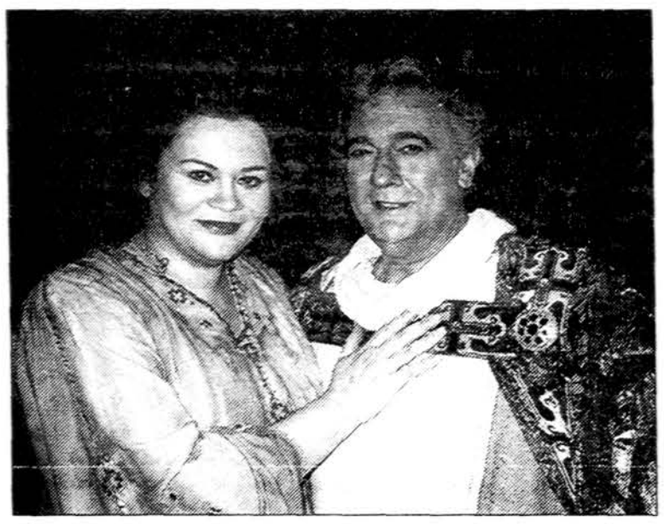

Violeta Urmana–Urmanavičiūtė ir Placido Domingo, atlikę pagrindinius Wagner operos „Parsifal" vaidmenis Metropolitan operos teatre New York, NY.

Ačiū Violetai už dainų puotą

Lietuvos pasididžiavimui, iškiliajai operos solistei Violetai Urmanai/Urmanavičiūtei atvykus į New Yorką, kur ji Metropolitan operos teatre dalyvavo Wagner operos „Parsifal" dviejuose pastatymuose, Lietuvių moterų federacijos Greenwich, CT, skyrius ir Tautos fondas pakvietė į jos dainų rečitalį.

Rečitalis, kuriame Violeta atliko itin svarią programą, įvyko Hunter College „The Kaye" teatre sekmadienį, kovo 30 d., 3 val. p.p.

Į rečitalį atsilankiusieji (jų buvo per 500) išgirdo: Christoph Willibald Gluck, Giacomo Mayerbeer, Richard Wagner, Sergei Rachmaninoff, Amilcare Ponchielli ir Giuceppe Verdi operų arijas bei kitus kūrinius.

Įvairių laikotarpių, krypčių ir stilių kompozicinėse partitūrose kompozitorių paslėptas mintis Violetai pavyko lengvai atspėti. Jas atskleidusi ir įtikinančiai išryškinusi, savo nuostabaus grožio balsu nuspalvinusi, perteikė klausytojams.

Eglė Janulevičiūtė.

Pasigėrėtinai švelniai ir jautriai, atsiliepdama į kiekvieną Violetos balsinį judesį, fortepijono muzika, ją palydėjo pianistė Eglė Janulevičiūtė. Solistei leidžiant šiek tiek pailsėti, Eglė paskambino du (Frederic Shopin ir Sergej Rachmaninoff) kūrinius.

Nuskambėjus paskutiniems G. Verdi operos „Macbeth" Lady Macbeth arijos garsams, visiems pakilus nuo kėdžių, pasipylė plojimų lavina. Abi menininkes apdovanojus gėlėmis, plojimams netilstant, buvo susilaukta trijų „bisų". Paskutinysis, jau Violetos „nuosavybe" tapęs, J. Gruodžio „Ulijona".

Europos operos teatrai Violetą, kaip mezzosopraną, pažino maždaug tik prieš metus. Ji, tiesiog žaibišku skrydžiu pakerėjusi žiniasklaidą, publiką ir iškilusi į pasaulinių operos dainininkų aukštumas, pradėjo ruoštis ir dainų rečitalius. Pirmieji (1999 m.) rečitaliai įvykę Grace ir Strasbūre, susilaukė griausmingų ovacijų. Rečitalis Vilniuje įvyko 2000 m. sausio 10 d.

V. Urmana, operose pradėjusi dainuoti kaip mezzosopranas, visuomet jautusi, kad joje „slypi sopranas" ir dėjo pastangas nuo „mezzo" atsiskirti. Tas jai ir pavyko. Pažvelkime, ką apie tai rašo žurnalas *Muzikos barai* (2003 m. Nr. 1-2): „Apie Urmaną daugybę kartų esame kalbėję, kad Violetos balsas ne kontraltas, o dramatinis sopranas, bet niekaip negalėjome tikėti, kad ji transformuosis į neįtikėtinai išradingos jėgos lyrinį sopraną, išlaikydama lengvą ir skaidrų balso skambumą".

Šio rečitalio metu Violeta, kaip dramatinis sopranas, buvo išgirsta, jai atliekant Richard Wagner, o lyrinis sopranas — Christoph W. Gluck operų arijose.

Pianistės Eglės Janulevičiūtės, rytiniame Amerikos pakraštyje iki šiol išgirsti (bent man) dar neteko. Ji Amerikoje ir Europoje reiškiasi su soliniais bei kameriniais koncertais ir kaip akompaniatorė. Kelių tarptautinių pianino konkursų laimėtoja. Diplomus turi iš Lietuvos Muzikos akademijos, Ohio valstijos universiteto ir Guildhall muzikos mokyklos, Londone. Doktoratą, iš „Piano Performance", įsigijo Santa Barbara, Calif., universitete. Paskutiniu laiku, kaip „coach/repetiteur", užbaigė darbą, ruošiant William Kraft operos „Red Azales" premjerą.

Tuojau po rečitalio San Dominico restorane V. Urmanos garbei įvyko privati, su stambiaisiais Lietuvių moterų federacijos fondo rėmėjais, vakarienė. Apie LMF veiklą kalbėjo ir garbės svečius — LR ambasadorių prie JT dr. Gediminą Šerkšnį, gen. konsulą Mindaugą Butkų, dr. Juozą Kazicką, Tautos fondo tarybos pirmininką Jurgį Valaitį, TF valdybos pirmininką Algį Vedecką — pristatė federacijos pirmininkė Marijona Dimša-Ogden, o už daugiausia laiko ir pastangų, rečitalį ruošiant paaukojusiai Gražinai Tucci įteikė dovaną.

Visos pajamos, gautos iš rečitalio ir atskirų aukotojų, skiriamos Beglobių ir našlaičių globos namams Lietuvoje.

P. Palys

Ar reikia teatrui režisieriaus?

„Žaltvykslė" – klaidžiojanti laukuose ugnelė (fosforo šviesėlė). Taip rašoma Didžiajame lietuvių kalbos žodyne. Susimąstau, kokia keista prasmė. Išties, kiek žmonių – režisierius, aktoriai, scenografai, choreografai, muzikai klaidžioja kūrybiniais labirintais, kol randa kelią į žiūrovo širdį.

Pažvelkime į teatrą iš tos keistos trajektorijos taškų ir loginių kirčių, kuriuos neišvengiamai ir labai kruopščiai savo sąmonėje dėlioja kiekvienas aktorius, repetuodamas pjesę. Ar būtina pateisinti personažą, ar užtenka suvokti jo elgesio motyvus? O gal vaidmenį turi jausti vienas žmogus, režisierius? Ar reikia teatrui režisieriaus apskritai? Juk kiekvienas gali savaip perteikti, charakterizuoti personažą. Suteikti jam savaip suvokiamą atspalvį.

Įsitikinau – ne! Kiekvienas herojus atrodytų pasiklydęs minčių ir jausmų chaose. Ne kas kitas, o režisierius sukuria sceninę kalbą ir raiškos priemones, sudeda į visumą, papildo ir praplečia teatrinės kultūros peizažą. Režisierius – sceninio veikalo autorius, kūrėjas. Nieko nenusimanančiam apie teatro subtilybes pasirodytų keista, sužinojus, jog pjesė, tai tik sceninė istorija, nuo kurios pirminio varianto, repeticijų eigoje dažnai nutolstama. Režisierius išstumia į pirmą planą tuos „tarp eilučių" skaitomus konfliktus, kurie ir nulemia veikėjų tarpusavio santykius, vidinę pačių veikėjų raidą.

Susipažinkite. Ilona Čiapaitė – profesionali režisierė, baigusi liaudies teatro režisūros studijas Klaipėdoje, jau kelis metus gyvenanti JAV-se.

– Didžioji dalis aktorių – mėgėjai. Sveikintina, kad atsiranda tokių, bet dabar kalba apie Jūsų matymą. Kaip, profesionalios režisierės akimis žiūrint, vertini posakį „iš nieko padaryti kažką"?

– Esu tos nuomonės, jog neįmanomų dalykų nėra. Jei žmogus turi norą vaidinti, tai jis ir gali tą padaryti. Matau aktorių pastangas, matau klaidas, jas taisau ir galiausiai išeina bendra visumą, tokia, kokią aš noriu matyti.

– Ką Tau, Ilona, reiškia pastatyti pjesę. Atiduodi save, laikai tai darbu, ar tai Tavo gyvenimas?

– Visiems sambūrio nariams pasakiau, jei aš statau pjesę, noriu, kad ji būtų geriausiai atlikta. Žiūrovo neapgausi, žiūrovas jaučia kiekvieną klaidą, „suvaidintą sceną".

– Bet argi aktoriai neturi vaidinti?

– Ne. Jie turi gyventi tuo, ką vaidina. Kai aš pajusiu, kad jie kalbasi scenoje kaip tai daro gyvenime, žinosiu, kad jie suvokė personažo charakterį.

– Nebijai kritikos?

– Noriu bet kokios reakcijos – kad tik liktų, kad tik kažką išsineštų, kad tik susimąstytų... Man visai nerūpi liaupsės, ar kritika, man svarbiausia žiūrovas. Jei po spektaklio kas nors niuniuos melodiją iš pjesės arba klaus savęs „kodėl?" – laikysiu savo misiją atlikta.

„Žaltvykslės" susikūrimas

„Žaltvykslės" teatras Čikagoje gyvuoja jau keletą metų. 1999 m. JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė atsilankė A. Budrytės savarankiškai pastatytame monospektaklyje ir susižavėjusi pasiūlė sukurti teatrą Čikagoje.

Pirmoji „Žaltvykslės" premjera įvyko 1999 m. spalio 19 d., kuomet Jaunimo centro didžiojoje salėje buvo rodoma Petro Vaičiūno komedija „Tuščios pastangos", režisuota Audrės Budrytės. Spektaklis turėjo tokį pasisekimą, jog „Gijos" sambūrio pakviesta, „Žaltvykslė" pakartojo spektaklį Cleveland, OH. „Tuščiose pastangose" vaidino Violeta Drupaitė, Giedrė Griškėnaitė-Gillespie, Pranciškus Ivinskis, Viktoras Jašinskas, Justė Jatkauskaitė, Eglė Juodvalkė, Irena Kazačenkaitė, Žilvinas Usonis, Jonas Variakojis, Arūnas Žentikas ir Rima Žukauskaitė. Scenos dailininkė **Rasa Sutkutė, apšvietėjęs Juozas Ulevičius, plakato dailininkas** Vytas Čuplinskas.

Po pirmojo buvo kiti spektakliai, režisuoti A. Budrytės: Juozo Erlicko „Blinkuvos poeto pagerbimas" ir Mariaus Ivaškevičiaus „Kaimynas". Pagal pjesę „Blinkuvos poeto pagerbimas" padarytas montažas 2000 m. balandžio 9 d. nuskambėjo „Margučio II" radijo programoje.

Ketvirtasis pastatymas – jau režisierės Ilonos Čiapaitės darbas, nuotaikinga dviejų veiksmų komedija „Trys mylimos". Anot savaitraščio *Amerikos lietuvis*, „nors repetuota palyginti trumpai, 3–4 mėn., tačiau, atrodo, pirmasis naujos 'Žaltvykslės' režisierės blynas neprisvilo".

Dabartis ir ateities planai

Šiuo metu repetuojamos dvi pjesės – John Millington Sing „Slėnio sutemose" ir Tennessee Williams „Pasmerkti namai", kur pagrindinius vaidmenis sukūrė Dalia Cidzikaitė ir Linas Umbrasas, o choreografė Lina Bulovaitė meistriškai įpynė jausmingą tango ritmo šokį.

„Slėnio sutemose" – tragikomedija, kur esama gilios minties ir susimąstymo apie gyvenimą ir vienatvę... dviese. Keturių asmenų vaidybinė grupė – Viktoras Radvilas, Vitalija Pulokienė, Sigitas Gudis ir Marius Jankūnas, sukūrė vaidmenis.

Įdomu, kas tie „Žaltvykslės" aktoriai, kas juos sieja? Skirtingų profesijų, pomėgių, pažiūrų, bet tuo pat metu labai artimi dvasiniu pasauliu. Studentė, kompiuterių specialistas, inžinierius, rašytoja, žurnalistė... žmonės, dalyvaujantys visuomeninėje veikloje, ieškantys, kuriantys, patraukliūs savo nuoširdumu ir meile teatrui. Dramos sambūryje vyrauja muzika ir poezija – kūrybos karalienė! Viktoras Radvilas groja gitara, rašytoją ir poetę Eglę Juodvalkę, neseniai pristačiusią savo naują poezijos knygą *Veidrodis ir tuštuma* ir dalyvavusią Frankfurto knygų mugėje, pažįsta visi, Linas Umbrasas praeitais metais skaitė savo eiles poezijos vakare „Pavasaris rudenį", Vitalijos eilėraščius spausdino *Draugo* dienraštis.

Abi pjesės, režisuojamas Ilonos Čiapaitės, žiūrovai galės pamatyti Čikagos Jaunimo centro didžiojoje salėje. Scenografiją ir drabužius personažams padeda sukurti dailininkė dizainerė Sigita Šulaitytė, šiuo metu dirbanti Balzeko lietuvių kultūros rūmuose.

Taigi, dramos sambūrio „Žaltvykslė" pasirodymas – gegužės mėnesį. Nieko naujoviško ar sudėtingo, principas senas, kaip ir pats teatras. Tik štai požiūris režisierės kitoniškas. Režisierė be baimės, tabu ir prietarų siekia savo užsibrėžto tikslo, o paklausta apie ateities planus, atsakė, jog dabar jų neturi, nes tam, paprasčiausiai, nėra laiko.

Beje, Ilona dar režisuos birželio mėnesį planuojamą visuotinį renginį „Joninės 2003", vyksiantį Pioneer Woods miškuose.

– Ką Tau, Ilona, reiškia žmonės, aktoriai, klasikai, dramaturgai, vis naujos scenos, „svetimi likimai"?

– Tai visų mūsų bendras darbas, bendra kūryba. Aš tuo tiesiog gyvenu...

***

Taigi, atėjęs į teatrą žiūrovas, paveiktas dramos veikalo interpretacijos, turi pasitelkti savo vaizduotę ir emocijas, kad iššifruotų scenos kalbos ženklus, veikalo potekstę ir matytų bendrą – režisieriaus ir aktorių kūrybą!

*

Išleisk mane į visumą
Ir neišmesk iš begalybės
Aš noriu paragauti dar
truputį
To jausmo, kurio pabėrei
iš žvaigždžių
mums pamaitinti
Išlenkti taurę visiškos
tamsos,
Kad ji paslėptų
tamsoje žibėjimą akių.
Tos akys...
Jos ne vilko...
Tai skausmo akys,
Tos akys pilnos nežinios
Jos visko pilnos
Netgi tuštumos
Ir netgi aido
Jų persekiojamas aš vis einu
Tolyn
Tiksliau ėjau – dabar ...
dabar aš bėgu
O jos nesiveja,
Nesiveja, bet nepaleidžia
Juk bėgu aš dugnu jų,
Kur slypi ašaros,
Kur numirė vaivorykštė,
Kur vakarais numiršta
saulė,
Vėliau mėnulis
Ir nieks nežino
Ką gi jos slepia
Ir akys stebi...

Linas Umbrasas

Paruošė **Vitalija Pulokienė**

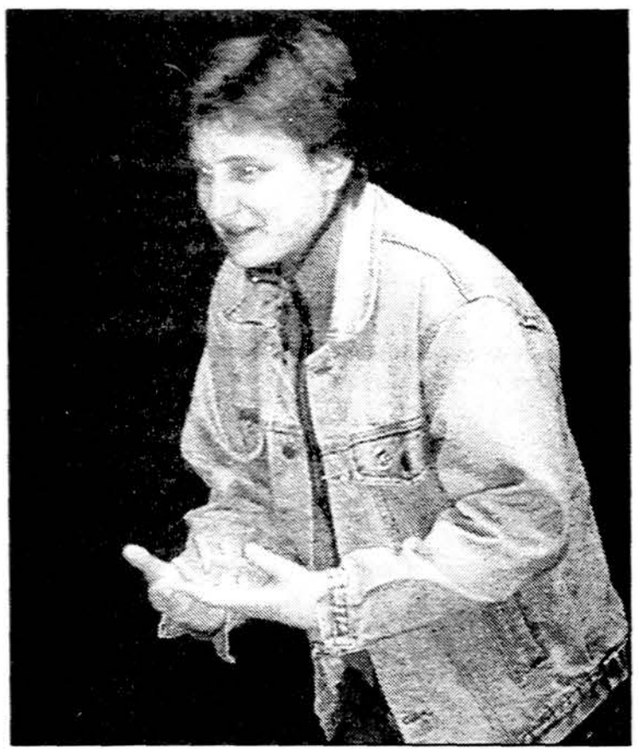

Ilona Čiapaitė, Čikagos dramos sambūrio „Žaltvykslė" režisierė. Vitalijos Pulokienės nuotr.

Prisimintas Julius Kaupas ir jo kūryba

Rašyt. Juliaus Kaupo ir jo kūrybos popietėje Galaunių namuose. Iš kairės: Kazimiera Galaunienė, dr. Laimutė Tidikytė, muziejininkė Rūta Samuolytė. T. Pabedinsko nuotr.

Kovo 27 d. Kaune, Adelės ir Pauliaus Galaunių namuose, buvo surengta literatūrinė popietė, skirta rašytojo, literatūros kritiko, dailininko Juliaus Kaupo atminimui. Susirinkusiuosius šiltai pasitiko Kazimiera Galaunienė. Tą dieną apie J. Kaupo kūrybą kalbėjo literatūrologė dr. Laimutė Tidikytė, o muziejininkė Rūta Samuolytė svečiams skaitė P. Galaunės prisiminimus ir J. Kaupo laiškus.

R. Samuolytės skaityti P. Galaunės prisiminimai ne tik leido susipažinti su J. Kaupo kūrybiniais pasiekimais, bet taip pat atskleidė įdomius jo asmeninio gyvenimo aspektus. Ne mažiau iškalbingos buvo ir cituotos J. Kaupo pasakų knygos *Šokoladinio kareivėlio širdis* ištraukos. Autentiškų prisiminimų skaitymai su J. Kaupo literatūrinės kūrybos ištraukomis derinti neatsitiktinai. Jo pasakose tikroviški gimtojo Kauno vaizdai visada persipindavo su stebuklingais nutikimais. 1949 m. gyvendamas Vokietijoje *Draugo* žurnalistui J. Kaupas pripažino, kad jo pasakų miestas — tai Kaunas.

Gimtojo miesto svarbą J. Kaupo gyvenime bei kūryboje pabrėžė ir dr. L. Tidikytė, šį rašytoją laikydama pirmuoju Lietuvoje „miesto pasakos" kūrėju. J. Kaupas gimė ir augo Kaune, kuris tuomet buvo nepriklausomos Lietuvos kultūrinis centras. Čia jis galėjo lankyti spektaklius, koncertus, kino teatrus. Vakarietiška, liberali pasaulėžiūra buvo nesvetima ir inteligentiškiems J. Kaupo tėvams — finansininkui, visuomenės veikėjui Juliui Kaupui ir Emilijai Gedgaudaitei-Kaupienei.

Kurį laiką gyvenę Jungtinėse Amerikos Valstijose J. Kaupo tėvai mokėjo anglų kalbą, vaikams užsakydavo užsienietiškas knygas, prenumeravo amerikietiškus žurnalus ir laikraščius, samdė mokytojus. Kauno jėzuitų gimnazijoje J. Kaupas išmoko ir vokiečių kalbą. Baigęs gimnaziją, jis įstojo į Karo mokyklą, o vėliau tapo Vytauto Didžiojo universiteto studentu ir čia įgijo gydytojo diplomą. Priverstinė karo metų emigracija į Vokietiją, o vėliau — į Jungtines Amerikos Valstijas, leido dar geriau pažinti vakarietiškos kultūros ypatumus. Tačiau, gyvendamas užsienyje, rašytojas jautė tėvynės ilgesį, kuris ir pavertė Kauną jo pasakų miestu — nepasiekiamu pasakų šalies simboliu. J. Kaupas rūpinosi tėvynės likimu — Tiubingene, kartu su kitais čia gyvenusiais lietuviais, jis dalyvavo 1946 m. įkurtos „Šviesos" organizacijos veikloje, kovojo už Lietuvos laisvę ir lietuviškumo išlaikymą tremtyje. Vėliau, persikėlęs į Freiburgą, J. Kaupas įstojo į prof. V. K. Jonyno vadovaujamą meno mokyklą, kur studijavo tapybą. Freiburge jis sėkmingai tęsė ir literatūrinį darbą, pabaigė pasakų rinkinį *Daktaras Kripštukas pragare*, kurį 1948 m. išleido Povilo Abelkio lietuviškų knygų leidykla. 1950 m. atvykęs į Jungtines Amerikos Valstijas, J. Kaupas greta mediko darbo ligoninėje, tęsė literatūrinę veiklą, teikė medžiagą *Literatūros lankams*, dalyvavo visuomeniniame gyvenime — „Santaros-Šviesos" organizacijoje, lietuvių studentų „Santara" savaitgalio studijose skaitė paskaitas apie literatūrą, filosofiją, lietuviškumą. Mirė J. Kaupas 1964 m. kovo 1-osios naktį.

Įvairiapusis išsilavinimas, liberali, vakarietiška pasaulėžiūra, lėmė ypatingą J. Kaupo pasakų svarbą lietuvių literatūros kontekste. Jose galima įžvelgti Oscar Wilde, Hanso Kristiano Anderseno įtaką, tačiau nemažiau reikšmingas ir originalus patiės rašytojo kūrybinis braižas. Vakarų literatūros tradicijas jis jungė su savita lietuvių tautosakos motyvų interpretacija, nepastebimai trynė ribas tarp pasakos ir realybės, taip suteikdamas Kaunui simbolinę reikšmę ir gimtąjį miestą įamžindamas savo pasakose.

Tomas Pabedinskas